

Belønning til sladrehanke

Af professor Lars Bo Langsted
Aalborg Universitet

Bliver man afhørt af politiet som sigtet for en forbrydelse, man har begået, og man undervejs i afhøringen "bryder sammen" og tilstår, har man – trods tilståelsen – ikke udtrykkeligt mulighed for strafnedsættelse.

Bliver man afhørt af politiet som sigtet for en forbrydelse, man har begået, og man undervejs i afhøringen "bryder sammen" og angiver andre for kriminalitet, som de har begået, har man udtrykkeligt mulighed for strafnedsættelse, også selvom man hårdnakket fastholder sin egen uskyld.

Sådan vil retstilstanden blive, hvis det af Justitsministeren i forrige uge fremsatte forslag til ændring af straffeloven, bliver vedtaget.

Der findes en række miljøer, hvor det erfaringsmæssigt er særligt vanskeligt at foretage efterforskning. Det gælder f.eks. narkomiljøer, andre stærkt kriminelt belastede miljøer og erhvervslivet. De to førstnævnte miljøer nævnes i mange sammenhænge som værende sådanne, hvor "sladrehanke" ikke får mange chancer, og hvor ingen derfor har lyst til at vidne mod de andre. At det også forekommer at være sådan i erhvervslivet ses blandt andet af tidligere udtalelser af den nuværende erhvervsminister og af EU-Kommissionens holdninger til virksomhedernes (manglende) overholdelse af konkurrencelovgivningen.

Et af de midler, der oftest nævnes i disse forbindelser, til alligevel at få vidneudsagn om medgerningsmænd, er muligheden for at tilbyde strafnedsættelse for samarbejde med politiet. Tanken er den, at hvis en person fra et af de miljøer, der er nævnt ovenfor, skal lokkes til at udlevere de andre, trods den risiko, der er forbundet hermed, ja så må guleroden, henholdsvis belønningen for at have udvist modet hertil være en nedsættelse af den straf, som den pågældende ellers stod til.

Der er mange modeller for sådanne "belønningssystemer" – i erhvervslivet ville man kalde dem incitamentsprogrammer – men der er også lande, der afviser tanken om at belønne angivelse af andre. I USA er belønningen kombineret med en større eller mindre udfasning af retten i form af muligheden for at anklagemyndigheden på forhånd aftaler med den tiltalte indenfor hvilke (lavere) rammer, straffen vil blive udmålt, hvis han eller hun samarbejder – den såkaldte plea-bargaining (eller kronvidnesystemet).

Her i Danmark betød en Højesteretsafgørelse i 1998 et gennembrud for den tanke, at angivelse af medgerningsmænd kunne medføre strafnedsættelse. Et flertal på fire ud af fem Højesteretsdommere udtalte bl.a.: "Straffelovens § 80, stk. 1, giver mulighed for ved strafudmålingen at tage hensyn til, at tiltalte har medvirket ved sagens oplysning, herunder ved afgivelse af forklaring om medgerningsmænd Vi finder ... at der ved strafudmålingen bør kunne tages hensyn til oplysninger fra anklagemyndigheden om at sigtede har ydet politiet og anklagemyndigheden bistand under efterforskningen, uanset de principielle og retssikkerhedsmæssige betænkeligheder, der kan være forbundet med en sådan ordning." Den

pågældendes fængselsstraf blev herefter nedsat i forhold til landsrettens strafudmåling fra seks til fem år.

Efter denne afgørelse udsendte Rigsadvokaten en meddelelse til anklagemyndigheden om, at der nu var mulighed for at gøre en sigtet bekendt med muligheden for strafnedsættelse som følge af forklaringer om medgerningsmænd. I meddelelsen fremhæves, at denne mulighed kun bør nævnes ved sager om grovere kriminalitet, f.eks. grov narkokriminalitet, grov økonomisk kriminalitet o.s.v.

Nu foreslår Justitsministeren imidlertid – efter anbefaling fra et enigt Straffelovråd – at der i forbindelse med den omarbejdning, der af andre (fornuftige) grunde skulle ske med bestemmelserne om strafudmåling, indsættes en bestemmelse med følgende ordlyd:

" § 82. Det skal ved straffens fastsættelse i almindelighed indgå som formildende omstændighed:
...
9) at gerningsmanden frivilligt har angivet sig selv og aflagt fuldstændig tilståelse,
10) at gerningsmanden har givet oplysninger, som er afgørende for opklaringen af strafbare handlinger begået af andre, ..."

Punkt 9) er en videreførelse af en allerede eksisterende regel, hvor punkt 10) er det nye forslag. Det er tilstrækkeligt at blot ét punkt er opfyldt, for at man kan opnå strafnedsættelse.

Der er umiddelbart nogle forhold, der springer i øjnene:

- Fra at være en undtagelsesmulighed genereret af en generel strafudmålingsregel, bliver det nu en enkelt, specifik bestemmelse
- Fra at være en mulighed i særlige sager, der var specielt tunge og/eller vigtige at efterforske, bliver det nu en helt generel regel, som kan og skal finde anvendelse også i sager om værtshuslagsmål, butikstyveri og færdselslovsovertrædelser,
- Fra at være en mulighed for at få opklaret den konkrete, tunge sag, man efterforskede mod den sigtede og dennes kumpaner, knyttes strafnedsættelsen efter den nye regel alene op på "opklaringen af strafbare handlinger begået af andre"
- Fra at forudsætte at gerningsmanden samtidig selv aflagde tilståelse, nævner den nye bestemmelse intet om, at dette skulle være et (samtidigt) krav.

Det vil sige, at hvor den sigtede voldsmand angiver det sorte arbejde, som hans værste fjende bedriver, får han ikke alene fornøjelsen af at se "fjenden" blive straffet, han får til overflod (mulighed for) rabat på straffen i sin egen voldssag, som er helt uden sammenhæng med det sorte arbejde. Tilsvarende ville gælde for en virksomhedsejer, hvis virksomhed må imødesee en større miljøbøde, der benytter lejligheden til at angive en af sine konkurrenter for det samme eller for noget helt andet. At disse eksempler ikke er grebet ud af den blå luft, bekræftes af en langsom genlæsning af det ovenfor citerede: der "skal" i almindelighed lægges vægt i formildende retning – og i nr. 10) blot: "strafbare handlinger" – altså klart intet krav om at de strafbare forhold, som den sigtede gerne vil have strafnedsættelse på ved at "opklare" andres forbrydelser, har nogen som helst relation til gerningsmandens egen sag. Det vil således ikke være muligt for hverken anklagemyndighed eller domstol at afvise straflempelse i de to ovennævnte eksempler alene under henvisning til, at der ikke er tale om hjælp til politiets opklaring af en og samme sag, men af to helt forskellige.

En regel, som den foreslåede, er såvel etisk som juridisk en uhyrlighed. Vi vil ganske vist alle – når vi i avisen læser om sagen, eller endnu værre ser en film eller et såkaldt kriminalmagasin eventuelt i "faktions-genren" – synes at en regel, hvorefter den angrende kriminelle, der er nu gerne vil hjælpe politiet, måske endda på trods af at han risikerer alvorlige repressalier, ikke blot er en god ting, men må være en selvfølge i et retssamfund. Det, vi imidlertid glemmer, er

at regelen for at være en god ting forudsætter, at den eller de andre personer, der udpeges som (med)skyldige også rent faktisk er det! Det vil vi vide, at de er, hvis vi taler om film eller Tv-serier, for da kender vi jo – hvilket er fuldstændigt urealistisk i virkeligheden – de impliceredes skyld og uskyld. I den virkelige verden på politigården og i retten, kender vi ikke den "rigtige" sandhed, men må forholde os til de forklaringer og tekniske beviser, der foreligger. Man glemmer også let, at de personer, der angiver andre mennesker, og efter forslaget skal belønnes derfor – ikke som en undtagelse, men som en hovedregel – ofte er notorisk kriminelle, som vi måske netop nu og tidligere har affærdiget som totalt utroværdige, da de forklarede om deres egen sag, men som vi nu må tro på, når de fortæller om andre. Troede vi nemlig ikke på dem som udgangspunkt, tjente det intet formål at lave en regel som beskrevet.

Det er en sædvanlig ting blandt danske politikere at henvise til, at vi kender tilsvarende regler i de øvrige nordiske lande, hvis der er tale om regler, man gerne vil have gennemført. Det netop fremsatte lovforslag brillerer – i modsætning til Straffelovrådets meget grundige betænkning - imidlertid med total tavshed om de øvrige nordiske landes retsstilling og valg på området. Det skyldes muligvis at man netop i *Norge* er afstået fra at gennemføre en regel om rabat ved angivelse af andre. Som det fremgik af Justitsdepartementets begrundelser herfor, fandt man at det for let kunne opstå tvivl om sandhedsværdien af sådanne angivelser, at det kunne være principielt betænkeligt at lovfæste regler, som opfordrer til angiveri og som øger risikoen for at den sigtede bliver udsat for repressalier. I *Sverige* findes der ikke udtrykkelig mulighed for sådan rabat, og i *Finland* fandt det udvalg, der for nylig har fremlagt forslag til en gennemgribende reform af den finske straffelov, at det på et "dybere plan" er et spørgsmål om "den moral som straffeloven og retssystemet vil repræsentere og om det budskab, som man derigennem vil formidle til borgerne. At den som afslører sin egen forbrydelse kan opnå strafnedsættelse signalerer at anger og bekendelse af egne fejl belønnes. Kronvidnesystemet styrker derimod en angivermoral. Den siger, at din egen forbrydelse kan tilgives, hvis du blot kan henvise til, at de andre har begået en endnu værre forbrydelse."